

Hai să-ți SPUN...

156 de răspunsuri date de mămici, tătici, bunici
la întrebările celor mici

CE? CINE? UNDE? CÂND? CUM? DE CE?

1

Fenomene naturale

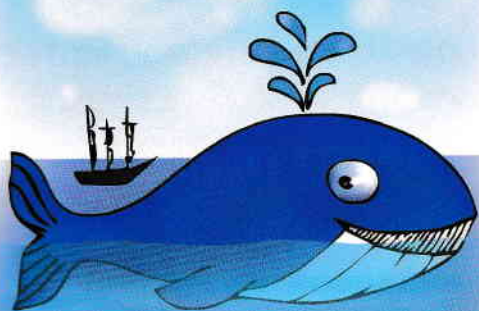
Ființe (animale, păsări, insecte, om)

Alimentație

Istorie

Geografie

Cultură

CE... ?	p. 2-27
CINE... ?	p. 28-33
UNDE...?	p. 34-45
CÂND...?	p. 46-51
CUM...?	p. 52-65
DE CE...?	p. 66-79

© Editura Epigraf • 2010, 2015,
2020, 2024

Ediția a 4-a

Chișinău, Republica Moldova
str. București 60, of. 11
tel.: (+373) 794 60 737
e-mail: epigraf2018@gmail.com
www.epigraf.md

Text: Ala Bujor, Cristina Bujor

Ilustrare: Vadim Rusu

Prepress: Anatol Timotin

Lectori: Ala Rusnac, Veronica Mariș

Coperta: Vadim Rusu, Veronica Mariș

Tipar: Tipografia Centrală

CZU 087.5

H 16

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
din Republica Moldova

Hai să-ți spun...: Ce? Cine? Unde? Când? Cum?
De ce?: 156 de răspunsuri date de mămici,
tăți, bunici la întrebările celor mici / text: Ala
Bujor, Cristina Bujor; ilustrare: Vadim Rusu. -
Ed. a 4-a. - [Chișinău]: [Epigraf], 2024 (F.E.-P.
"Tipografia Centrală"). - 80 p.: il. color.

[1000] ex.

ISBN 978-9975-60-530-4.

Aricii apar deseori în desene ducând în spate mere. Este oare aceasta hrana lor? Nu. Aricii se hrănesc cu insecte - gândaci, râme, omizi. Mănâncă uneori pui sau ouă de păsări, broaște, șopârle, șoareci. De asemenea, deși foarte rar, mănâncă semințe, fructe sau plante. Se spune că aricii sunt destul de mîncăcioși. De obicei, ei își caută de mâncare noaptea, iar ziua se odihnesc și dorm. În condiții casnice ei consumă aproape tot ce li se dă, deși au unele preferințe, ce au servit drept sursă de legende. Așa este, de exemplu, cunoscuta legendă cu merele, pe care ei, chipurile, le prind în ace și le duc în magazinele lor ca rezervă pentru iarnă. De regulă, însă, aricii nu mănâncă fructe și nu-și fac rezerve. Se presupune că ei își curăță cu suc de mere acele și pielea de insectele parazite.

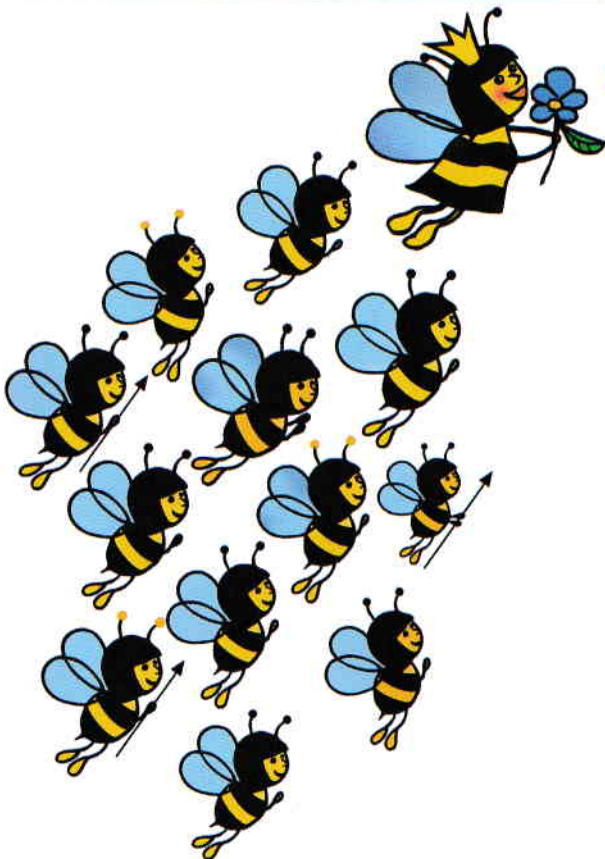
2

Ce mâncău stră-strămoșii noștri?

Foarte demult, când încă nu știau cum să facă focul, oamenii mâncău doar crudități - legume, fructe, pomușoare culese, chiar și carnea sau peștele se consumau crude. Mai apoi oamenii au început să cultive pământul și să crească cereale, legume. Au fost îmblânzite unele animale care dădeau lapte și carne. Dar în țara noastră nu creșteau nici cartofi, nici roșii, nici porumb, nici floarea-soarelui, nici piersice. Toate acestea au fost aduse din alte părți ale lumii - multe din America, abia cu vreo 400 de ani în urmă. Strămoșii noștri erau mai sănătoși, deoarece consumau hrană naturală, nu mâncău cipsuri, prăjituri, nu beau coca-cola - produse gustoase, dar dăunătoare.

Urșii își petrec iarna în bârlog, la cald. La sfârșitul toamnei, ei acumulează grăsimi pentru somnul de iarnă care durează 3-6 luni, în funcție de lungimea iernii și grosimea stratului de zăpadă. Ursul se retrage în bârlog, când zăpada se așază într-un strat gros. Bârlogul e săpat adânc în pământ sau este amenajat într-un arbore gros ori sub stânci. Este căptușit cu mușchi, frunze, iarbă uscată, cetină. Ursoaica intră în bârlog mai devreme, ca să-și pregătească locul pentru a naște pui. Ursul intră mai târziu sau deloc, dacă în acel an există multă ghindă și jir sau dacă stratul de zăpadă e mic. Când stau în bârlog, urșii se află într-o stare de somn. Nu mănâncă, ci trăiesc din rezerva de grăsime adunată vara și toamna.

Ce este un roi?

Roiul este un grup de albine care iese din stup urmându-și matca (regina). El vrea să-și găsească un adăpost pentru a crea o nouă familie. Vezi că la albine, spre deosebire de alte viețuitoare, inclusiv noi, oamenii, familia nu are și tată, și mamă, ci doar mamă, numită matcă ori regină. Aceasta nu lucrează, ci depune ouă din care vor apărea albine. Regina este înconjurată de câteva sute de trântori, care nu fac nimic altceva decât să facă posibil ca regina să depună ouă, și de mii de albine lucrătoare. Se mai spune „roi de fluturi”, „roi de oameni”, „roi de stele”, adică un grup compact.

Ce reprezintă roua?

Ai mers dimineața devreme prin iarbă? Ai observat că, deși n-a plouat, ți-ai udat picioarele? Știi cu ce? Cu rouă. Ea reprezintă mici picături de apă și apare în zori, pe plante și diverse obiecte. Vaporii de aer se condensează când noaptea e răcoroasă, iar când soarele începe să încălzească pământul, roua dispare. De fapt, nu dispare cu totul, ci apa se transformă iarăși în vapori.

Ce sunt aburii (vaporii)?

Aburii nu sunt altceva decât... apă. Apă care își transformă starea lichidă în stare gazoasă. Această transformare are loc la temperaturi foarte mari. Ai observat că atunci când apa începe să fiarbă într-un vas de pe plită, din ea ies vapori? Dacă o lași așa pe foc, ea se evaporă toată și în vas nu mai rămâne nimic.

În natură, apa se găsește în stare lichidă, solidă și gazoasă. Trecerea apei dintr-o stare în alta face să apară: norii, ceața, ploaia, grindina, roua, bruma, zăpada, poleiul, gheața. Atunci când picăturile de apă îngheață, se formează fulgii. Fulgii sunt mici cristale albe de apă, care se formează iarna. Căzând la pământ, ei ori se topesc, transformându-se în apă, ori se depun formând un strat de zăpadă. Niciun fulg nu se așează cu altul. Deși au forme atât de diferite, toți fulgii au la bază 6 ramificații. În timpul căderii, pe fulgi se depun cristale noi. Uneori se întâmplă să cadă picături de ploaie amestecate cu fulgi, fenomen care se numește lapoviță.

Ce este gheața?

Gheața nu este nimic altceva decât... apă. Apă care își transformă starea lichidă într-o stare solidă. Aceasta se întâmplă la o anumită temperatură, și anume de 0 grade. Astfel se formează straturile de gheață, țurțurii. Gheața se menține atât timp cât temperatura nu este mai mare de 0 grade. Datorită stratului de gheață care se formează iarna la suprafața multor lacuri și râuri, apa mai adâncă rămâne mai caldă și astfel animalele acvatice pot trăi până la următoarea primăvară.

LIBRIS | We know books

Ce înseamnă „dinți de lapte“?

Ce...?

Primii dinți se mențin doar 5-6 ani. Ei sunt 20 la număr. Pe urmă ei cad și în locul lor cresc alți dinți, mai rezistenți. Dințișorii din copilărie se numesc „de lapte”, deși sunt din același material ca și dinții adulților. Îngrijirea lor este foarte importantă pentru sănătatea și frumusețea viitorilor dinți. Se mai spune că, pentru ca să crească alți dinți mai frumoși în loc, dintele de lapte căzut trebuie aruncat peste casă, spunând: „Na-ți un dinte de os și dă-mi altul mai frumos”. Am mai auzit că, dacă pui dintele căzut sub pernă, noaptea vine Zâna Măseluța și ia dintele, lăsând în schimb o monedă. Mai există și măsele „de minte”, numite așa deoarece apar cu mult mai târziu, uneori și la vârsta de 30 de ani.

6

Ce alimente întăresc dinții? Ce alimente strică dinții?

Dinții au nevoie, în primul rând, de calciu. Acest element se găsește în lapte, brânză, pește, fructe și legume, ouă.

Dulciurile, care desigur ne plac foarte mult, sunt un dușman al dinților. Nu trebuie să facem, așadar, abuz de zahăr, ciocolată, prăjituri.

Untul este... lapte. El se extrage din lapte și reprezintă grăsimea laptelui. Acesta se bate foarte bine într-un vas de lemn, până se îngroașă din ce în ce mai mult. Untul poate fi făcut și din semințele sau miezul unor fructe tropicale, cum ar fi untul de cacao. Uleiului i se mai spune untdelemn - adică "unt de lemn", mai bine zis de floarea-soarelui, porumb, măsline etc. Untul de ciocolată este același unt, în care însă s-a adăugat ciocolată și zahăr.

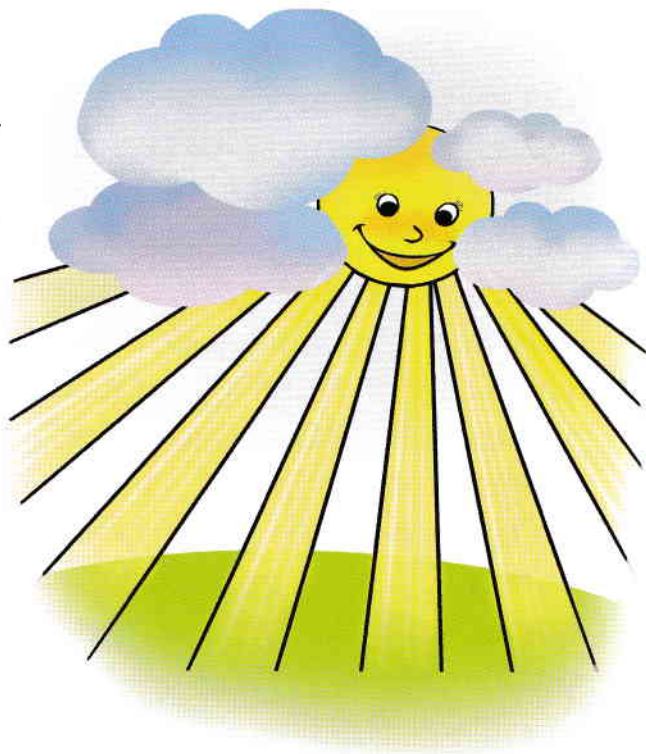
Ce proprietăți are mierea?

Mierea este un produs cu proprietăți miraculoase. Pe lângă faptul că este foarte bogată în substanțe prețioase pentru organismul nostru (glucoză, fructoză, vitamine, săruri minerale), mierea permite conservarea. În antichitate, se îmbălsămau cu miere trupurile unor oameni decedați. S-a descoperit un vas cu miere vechi de 2000 de ani, mierea având toate proprietățile intacte. Mierea este culeasă și fabricată de albine din nectarul florilor. Albinele trebuie să culeagă polen de la aproape 2 milioane de flori pentru a produce jumătate de kilogram de miere.

Ce...?

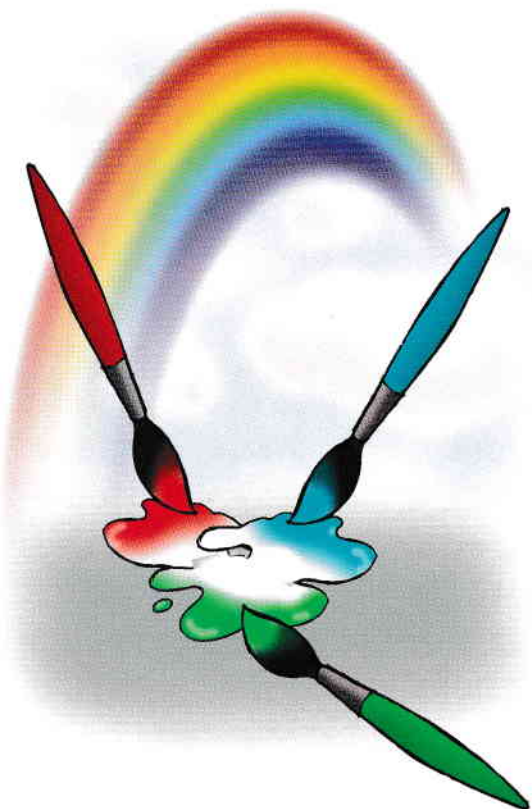
Crezi că lumina este galbenă? Așa vezi soarele și razele lui? Dar poate crezi că este roșie? Așa îți pare lumina focului. Poate însă albastră sau albastruie? Păi bine că nu. Lumina este compusă din 7 culori: roșu, portocaliu, galben, verde, albastru, indigo, violet. Acest spectru este continuu și formează lumina zilei, numită lumină albă. Lumina albă, care este și parcă nu este, conține o bogată gamă de culori. Lumina solară se descompune totdeauna în aceleași culori spectrale, pe care le vedem la curcubeu. De fapt, aceste 7 culori sunt văzute de om, dar există și altele, printre care cea ultravioletă, pe care o văd unele viețuitoare, de exemplu albinele.

8

Ce culori există în natură?

Vei spune: roșu, verde, albastru, galben, negru, alb, cafeniu, sur (gri). Și fiecare culoare are nuanțele ei: roz, vișiniu, cărămiziu și așa mai departe. Iarba e verde, cerul e albastru, zăpada e albă. Păi uite că în natură nu există toate culorile. Fundamentale sunt doar 3: roșu, albastru, galben. Nu există nici negru, nici alb, nici cafeniu, nici portocaliu. Portocaliul se obține amestecând roșu și galben, cafeniul - roșu și negru. Cea mai misterioasă este culoarea albă. O putem obține, amestecând roșu, verde și albastru! Se crede că majoritatea animalelor nu văd lumea în culori, ci doar în alb-negru.

IBDIS | We know

Ce culori amestecăm ca să obținem culoarea verde?

Ia vopsea albastră și adaugă în ea roșu. Vei obține o culoare violetă. Cu cât mai puțin roșu adaugi, cu atât violetul va fi mai alăbstriu. Poți crea sute de nuanțe de violet. Dar cum să obținem culoarea verde? Luăm vopsea albastră și adăugăm în ea vopsea galbenă. Vrei un verde deschis? Adaugă mai mult galben. Încearcă să amesteci diferite culori și în diferite proporții, folosind acuarelele, și vei vedea câte nuanțe noi vei obține. O picătură de roșu în alb îți va crea un roz pal, iar mai mult roșu - un roz viu. Încearcă să creezi în lumea minunată a culorilor.

9

Ce este acuarela?

Acuarela este o vopsea solidă de diferite culori, care se diluează în apă. Culorile se iau cu o pensulă muiată în apă, apoi se aștern pe hârtie. Cu cât mai multă apă folosim, cu atât culoarea este mai slabă. Dar trebuie să fim atenți, căci apa înmoaie hârtia. Din când în când, pensula se spală - de obicei, dacă trecem la o altă culoare. Numele de acuarelă vine de la cuvântul „aqua”, care în latină înseamnă apă.

Ce...?

Lacrima este un fel de apă care izvorăște din spatele ochilor și care spală de praf "fereastra" ochișorilor, ca să putem vedea mai bine, așa cum ne spălăm noi mânuțele sau obrăjorii. Poate că lacrimile apar atunci când ochișorilor le este sete, și ei o beau. Există însă și un alt fel de lacrimă - ea apare când suntem foarte triști sau foarte fericiți, când ceva ne doare sau ne sperie. Aceste lacrimi ne ajută să ne simțim mai bine și să scăpăm mai ușor de emoțiile negative. „Ploaia din cerul ochilor”, așa i se mai spune lacrimii.

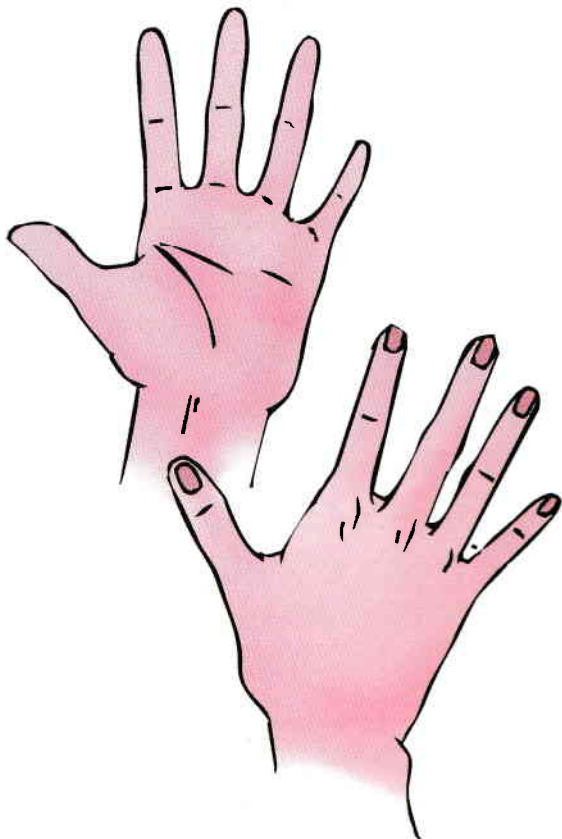

Ce sunt pistruii?

Pistruii sunt niște buzunărele de culoare cafenie, care apar mai ales când stăm mult la soare și dacă avem pielea de culoare deschisă. La unii oameni, pistruii dispar iarna, la alții însă ei rămân pentru întregul an. Toți pistruii dispar pe măsură ce creștem și apoi îmbătrânim. Pistruii nu sunt un semn de boală, ci pot fi considerați „moștenire din familie”, un dar de la natură sau chiar, am auzit pe la vecini, „săruturi de îngeri” sau „floricele de la Dumnezeu”.

Omul trebuie să doarmă. Dacă n-ar dormi, n-ar putea trăi. De ce? Pentru că are nevoie de repaus. Când dormi, se odihnește tot corpul, îndeosebi creierul. Când dormi strâns, nu vezi nimic, nu auzi nimic, nu simți nimic. Mușchii se relaxează, sângele circulă mai încet, permițând inimii să se odihnească, respirația e mai lentă. Copiii mici trebuie să doarmă foarte mult, și nu numai noaptea, dar și în timpul zilei. Crescând, avem nevoie de cel puțin 8 ore de somn pe zi, iar oamenilor în vârstă le ajung și 6. Ca somnul să fie liniștit, e bine să dormi într-o cameră aerisită, să te culci devreme, să nu mănânci înainte de somn. Există unele boli când omul nu poate dormi, deși vrea să doarmă. Această stare se numește insomnie. Tot ce ai aflat despre somnul omului se referă și la alte viețuitoare. Eu cred că și florile dorm, și iarba, și copacii. Toți vor să fie odihniți, frumoși și puternici.

Ce mână este mai dezvoltată (abilă)?

Care dintre cele două mâini este mai îndemânică? Dreapta sau stânga? Poți face cu stânga ceea ce faci cu dreapta? Fiecare va încerca să vadă ce mână îi servește mai mult și mai bine: cu care ține lingura sau furculița, creionul sau pensula. Unii se folosesc mai ușor de mâna dreaptă, în timp ce alții lucrează mai bine cu cea stângă. Oamenii sunt „dreptaci” și „stângaci”. Cum ar trebui să fim? Așa cum suntem. Nu are nicio importanță. Se crede că stângacii, mai puțini la număr decât dreptacii, sunt chiar mai înzestrați de la natură.

Ce este sughitul?

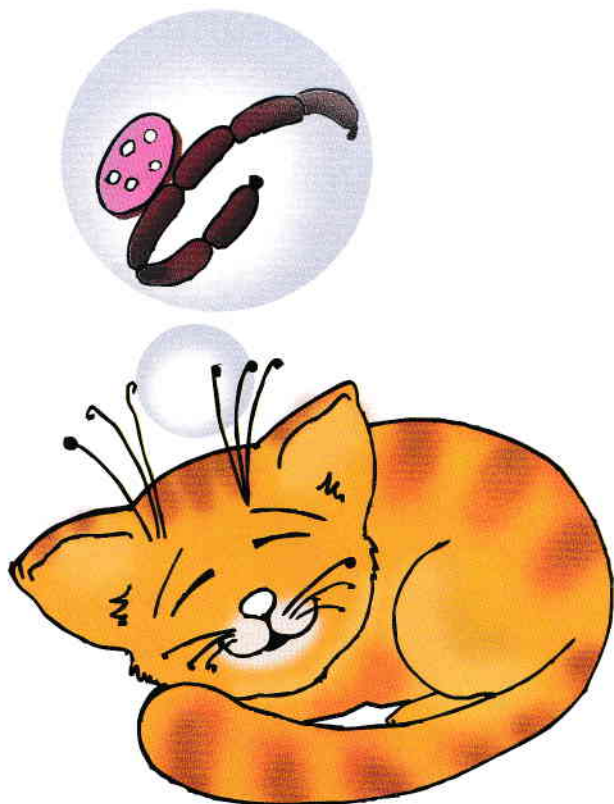
Sughitul este un zgomot produs la trecerea bruscă a aerului. Acest sunet repetat - „hic” - e foarte neplăcut și ne deranjează, dacă durează. Sughitul se întâmplă în cazul în care înghițim mâncarea prea repede și foarte multă, când bem lichide gazoase sau când suferim de unele boli. Uneori el dispare de la sine, alteori este nevoie să încercăm să reținem respirația sau să bem repede un pahar de apă. Uneori ajută și o linguriță de zahăr sau o bucățiță de coajă de pâine. Dacă sughitul e provocat de vreo boală și e des, trebuie să consultăm medicul. În popor se spune că, dacă vrei ca cineva să înceteze să sughite, trebuie să-i spui o minciună care să-l mire și să te creadă. Am încercat și uneori am reușit. Poate de aceea că se miră într-atât, încât „uită” de sughit?

12

Ce sunt visele?

În somn avem uneori vise. Visăm diferite lucruri, mai frumoase sau mai urâte. Este exact ca în viață: facem ceva, ne întâlnim cu cineva, mergem undeva. Lucrurile și ființele din vis ne sunt deseori cunoscute. Uneori visele sunt colorate. Se crede că în timpul somnului sufletul poate călători și, când se întoarce în corpul nostru, ne povestește tot ce-a văzut, arătându-ne și imagini. Se spune că visele pot fi descifrate, că ele sunt niște semne din cer, care vor să ne ajute. Se știe că, dacă mănânci chiar înainte de somn, vei visa urât.

Ai un câine ori o pisică? Ai observat că înțelege ce îi vorbești? Câinele, îndeosebi, execută, dacă este antrenat, comenzi ca „Aport”, „Jos”, „Dă lăbuța”. Se crede că un câine are aceleași capacități ca un copil de 2 ani și poate număra până la 10 sau învăța circa 200 de cuvinte. Cele mai inteligente viețuitoare sunt considerate maimuțele, elefanții și delfinii. Animalele înțeleg vorbele omului după intonația vocii, știu când stăpânul lor este vesel sau supărat.

Ce animal seamănă cel mai mult cu omul?

Dacă comparăm omul cu alte animale, găsim cele mai mari asemănări între el și maimuță. Forma capului și a membrelor, expresia feței, gesturile sunt asemănătoare. Există o teorie care spune că omul nu a fost creat de Dumnezeu, ci a progresat din maimuță. Deși exteriorul omului și cel al maimuței seamănă, animalul care are cele mai mari asemănări cu omul este... șobolanul sau șoarecele. Pare de necrezut! Dar așa este. Organismul nostru reacționează foarte asemănător cu cel al acestor rozătoare, iată de ce anume pe ele se experimentează diferite medicamente și operații.

